

SOFFAR

ב"ה

5780. ijar, XXIII. évfolyam 3. szám, 2020. május

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

Fotó: Tóth-Ábri Péter

„Ne emlékeztess az embereket szenvedéseidre. Ha kérlelnek, hogy mesélj, mit is mondhatnál mindarról, amin keresztülmentél, szánalmas próbálkozás, méltatlan kísérlet maradna, mert az emberek sohasem értenek meg.”

„Az emberek nem tudják elviselni, ha emlékeztetik őket. Nem tudja elviselni az sem, aki bűnös, de az sem, aki ott állt az utca két oldalán, amikor engem vittek, felemelt kézzel a Duna-partra. De nem akarják tudomásul venni a rendes emberek se, mert ez abszurd, elképzelhetetlen. Mindaz, ami megtörtént, elképzelhetetlen még annak a számára is, akivel megtörtént.”

(Mezei András)

HITKÖZSÉGÜNK A MÁRTÍROK EMLÉKNAPJÁT - A JÁRVÁNYHELYZETRE TEKINTETTEL -
EZ ÉVBEN RENDHAGYÓ MÓDON, ZÁRTKÖRŰEN RENDEZI MEG.
HELYSZÍNE A KÓTAJI ÚTI TEMETŐ, IDŐPONTJA JÚNIUS 7, VASÁRNAP 10.30.

EMLÉKEZZÜNK!

Jóska lelkem

Róth néni testes, idősödő zsidó asszony volt, Nemigen tudnék részletesebb portrét megidézni róla. Egyetlen közvetett, mégis biztos emlékemet az anyám szavai vésték belém: „Mielőtt elvitték őket, átjött elköszönni” „Kissné asszony – mondta zokogva – mit vé tettünk, hogy ilyen sorsa jutottunk?”

Egy privát emléket én is hordozok magamban. Szép gyermekhangom volt, és Róth néni, amikor a házuk előtt – ott volt alkalmas terület – játszottunk, gyakran maga mellé ültetett, és megkért, énekelném el neki a „*Jóska lelkem én édes vitézem*”-et. Ez megmaradt bennem, és a dalfoszlány is. „*Üzented is nekem a csillagos égen, hogy visszajössz majd győztesen, és meghallod akkor szívem vágyó szavát, hogy vár rá a sírig hűséges Pannikád.*” Nem tudom ténylegesen is átírta-e a Pannikádat anyukádra, de az énekeltetés értelme csak ez lehetett.

Megvénülvén is eszembe ötlött ez az immár „történelmi” epizód. Megpróbáltam utánaeredni. Elsőként az ősforráshoz, a növéremhez. Tíz évvel idősebb nálam, több átélt múltbéli történéssel és tapasztalattal a háta mögött.

Róth néninek három fia volt. Kettőn munkaszolgálatban, a harmadik – járashibás – otthon. Jóska volt a legidősebb, feltehetően a kedvenc is, a dal meg hát Jósikáról szólt.

A dalszöveget ketten sem tudtuk összehozni, ám a mindenható

internet segített. Egyed Miklós és Horváth László háborús dalát Nagykovácsi Ilona énekelte. Nagykovácsi Ilona anyám kedves énekes volt, jobban szerette Karády Katalinnál – ezt tőle magától tudom – így, hála Róth néninek, anyámról is megtudtam valamit.

A hiteles dalszöveget megismerve, mégis inkább azon meditáltam, mennyi megcsalatottságot élt át öntudatlanul is ez az egyszerű asszony, az anya, akivel kegyetlen tréfát is üzött a sors, illetve a rezsim: „*visszajössz majd győztesen*”, dalolták neki, akinek a győzelem is csak halált termelt. Mert, hogy visszajöjjön, nem akarták, és a győzelem biztosítéka lett volna annak, hogy vissza ne jöhessen.

A dal nekem mégis a Róth néni dala, az anyáé, aki a veszedelemből hazavárja a fiát. Ezen nem vehet erőt semmi. Még a halál sem.

*Jóska lelkem, nézz a fényes égre.
Hogyha levelem majd megkapod
Gondolj csak az itthoni vidékre.
És megtalálsz azt a csillagot
Üzenj te is nekem, a csillagos égen,
Hogy visszajössz majd győztesen.
És meghallod akkor szívem boldog dalát,
Hogy vár rád a sírig hűséges Pannikád.*

Sorstalan Mandelék

A (vásáros)naményi Eötvös utcában sok zsidó család lakott. Kezdvé az akkor még jószerint falu szélének számító új „kastély” mellől mindjárt Kaufmannék. Egyetlen emlékfoszlány, ami megmaradt bennem, a leányuk, a szép Lili hajszolt és fáradt tekintete egy reggel, amikor nálunk reggelizett. Mindennaposak voltak a házuknál a randalírozó suhancok kötekedései – az éjszakát a szomszéd Kiss Pálék menedékében vészelte át.

Hozzánk egy telekkel közelebb sárga klinkertéglás házban Róth néni lakott a fiaival, a másik oldalon mellettünk Katzék. Fiuk, Mayer visszajött Auschwitzból. Mielőtt elhagyta volna az országot, néhány napig nálunk lakott. Egy szobában aludt velem. Ma is emlékszem erős fertőtlenítő szagú, kék kockás ingére... Feljebb az utcán, a református templom irányában Herskovicsék, majd a zsinagógához közelebb Brenerszék. Szikvízüzemük volt, akkor még ritkaságszámba menő... A kút az udvaron. Oda jártunk ivóvízért még sokáig. Brenersz Évi a növérem iskolatársa és a szemközti oldalon lakó Goldstein Katival együtt barátnője volt.

Winkleréknél gyakran megfordultunk. Anna néni, az anyám varrónője, a húga, Olga néni, amíg a próbák folytak, velem beszélgetett.

Ám akikhez legtöbb családi emlék fűződik, Mandelék voltak. Mandel Hugó angóranyalat tenyésztett, abból tartotta el népes családját. Legkisebb gyerekek, Rifcsu kor- és játszótársam. A nyolc gyerek héber nevének felsorolása otthon nálunk kunszónak számított, afféle truvájnak. Amikor visszaemlékezünk a családra, ketten kellünk idősebb növéremmel, hogy előhívjuk a múltból ezt az ismereteket. Mert a legidősebb lány, Haneli kivételével mind oda-vesztek...

Az apjuk a deportálás idején munkaszolgálatban volt. Visszatért, az üres ház fogadta. Átjött az apánkhoz. A növérem kitörölhetetlen emlékként – kilencven évesen – meséli ma is: apánkat soha – még az anyja temetésén sem látta sírni. Ezért sem felejtheti, hogy a két férfit egymást átölelve hogyan rázta a zokogás.

Beszélggettünk a vézskorszakról, cserélünk valamit az emlékeinkből. És megpróbáljuk összeállítani, mint régen, a névsort:

Haneli
Pereli
Nahli
Brejnu
Goldi
Zrilu
Dued
Rifcsu

Valóban sorstalanok, az életükkel együtt az is odalett. És, hogy voltak, hogy lehettek volna, arról csupán annyi a tanúbizonyosság, hogy a nevüket most megidéztek.

Kiss Gábor

*A vásárosnaményi zsinagóga 1944 után
(A fotót a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár engedélyével közöljük.)*

Angyali üzenet

A kisgyerek az udvar porában játszott a kerekés kút és a meggyfa között.

A fán alig volt gyümölcs. Fagyott 1884 áprilisában.

A fiúcskának vállig ért a haja, pedig a vallása szerint már le lehetett volna vágni. Elmúlt hároméves.

Kis szekeret tologatott. Pontosabban egy darab fát tologatott, ami számára a szeker volt.

Két nagytestű fehér komondor feküdt mellette elnyúlva a porban. Egy ütemre lihegtek a lombok árnyékában. Aztán a lihegést abbahagyták és felemelték a fejüket.

Koszos szürke kaftánban, fején fekete kalappal, vállán batyuval, hajlott hátú sovány vándor ember állt a kerítés kapunál, és mély halk hangon megszólította a gyermeket.

– Sálom, Jichak! Menj, szólj édesanyád-nak!

A gyerek felpillantott a játékból, meg nézte magának a szakállas idegent, aki ismeri az ő zsidó nevét, aztán felállt és beszaladt a nyárikonyhába.

A vándor és a kutyák nézték egymást, aztán a két állat visszaengedte a fejét a porba.

Fiatalasszony sietett elő. Kezét a kötényébe törölgette, rövidlátóan a kertkapu felé pislogott, de hirtelen megtorpant.

Az ebeket nézte. Miért nem ugatnak a kutyák?

A gyerek visszakuporodott a meggyfa alá a játékhöz. A fiatalasszony indult tovább a kapu felé.

– Salom! – köszönt a vándor, és még mondott néhány áldó imaszót héberül, amint szokás.

Öszülő hajához, szakállához képest fiatalosan csillogott a szeme. Ez tűnt fel az asszonynak először. Meg a kertkapu tetején nyugvó kéz.

A férfiak keze arrafelé Szabolcsban általában érdes volt. A munkától megkemé-

nyedett bőr tele régi sérülések, sebek nyomával, világosabb, sötétebb foltjaival. A nők megszokták, hogy már nem a gyermeki puha ujjakkal simogatják őket, mint egykor.

A vándor keze tiszta volt, a bőr bársonyos és áttetsző rózsaszín, mint a dologtalan asszonyoké.

Gyakran jártak feléjük vándor zsidók. Volt köztük, aki szalagot árusított, gombot, efféléket, volt, aki gyermeket tudott tanítani, vagy ház körüli munkákat, javításokat végzett, netán csak szállást keresett, éhes volt, koldult.

Egyiket sem küldték el. Nem küldhették törvény és szokás szerint. Minden zsidóból lehet vándor zsidó. Aki máson nem segít, magán nem segít.

– Sálom! – köszönt az asszony is, és kinyitotta a kertkaput.

– A nevem Józsuá – mondta az idegen, és belépett. – Megmoshatom a kezemet?

Az asszony bólintott, a kerekés kút felé intett, aztán visszasietett a nyári konyhába.

Fiatalasszony ne beszélgesse idegen férfiakkal! Különösen nem az udvaron. Az utcáról bárki benézhet.

Az ismeretlen a kúthoz sétált.

A bádogból készült kézmosó edényben tiszta víz volt. A gyerek figyelte, ahogy a férfi megöblögeti a kezét és közben a kötelező ima helyett mormolászik.

– Nem fogja elhinni, Uram! Nem fogja... Én elmondom, ha ez a kérésed, de meg fog haragudni... Ismerem az embereket. Közük járok.

– Nem tudod az imát? – kérdezte a gyerekek. – Elmondjam?

– Mondd! – mondta a férfi.

A gyerek mondta, a férfi ismételte, mint ha nem ismerné.

Aztán a nyári konyhához sétált, letette a batyuját és a küszöbre ült.

A gyerek jött utána. Leült ő is. Tetszett neki az idegen.

– Maradt egy kis levesem tegnaptól – szólt oda az asszony.

A tűzhely mellett állt. Valamit kavargatott.

– Köszönöm – mondta a férfi, és egy tányérban megkapta a levest.

– Biztosan messziről jön – mondta az asszony. – Mi történik a világban?

– Most már, hogy vége a pernek, béke van.

– Hála az Örökkévalónak! – mondta az asszony.

– Hála! – mondta az idegen. – De ami megtörtént, az máskor is megtörténhet. A jó is, a rossz is.

– Ne is beszéljünk róla!

– Pedig azért jöttem.

Az asszony a vándorra pillantott, aztán a tűzhely szélére húzta az edényt.

Ezen a vidéken, keleti tájakon századok óta sok volt a prófétáló zsidó. Némelyik messiásnak mondta magát. Némelyik hitte is, hogy az.

A fiatalasszony leült az asztal mellé a hokedlire, és magához hívta a gyermeket.

– Gyere, kisfiam, megfésüllek.

– Nem kell tartani tőlem – mondta az idegen. – Járom a világot. Figyelmeztetem az embereket, hogy ismét bekövetkezhet, ami már bekövetkezett.

– A zsidók ezt tudják.

– Tudják, de nem hiszik. Nem készülnek rá. Az utolsó percig bíznak benne, hogy nem következhet be.

– Ilyen az ember – sóhajtott az asszony. – Bízunk az Örökkévalóban.

Az idegen oldalt fordult, letette az üres tányért a konyha kövére, hátát az ajtófélfának támasztotta, és az asszonyra nézett.

– Figyelj rám, Jozefin!

Az asszony félbehagyta a fésülgetést, a gyermeket magához vonta, és az idegenre bámolt.

– Honnan tudja a nevemet? Ki maga?

– Idegen vagyok. Üzenetet hoztam.

– Miféle üzenetet? Kitől? – kérdezte az asszony.

Az idegen halkán és röviden elbeszélte, mi történik velük hatvan év múlva.

Az asszony arcából kifutott a vér, kis ideig dermedten ült, aztán felállt az asztal mellől, és a tűzhely felé óvakodott a gyerekekkel együtt.

– Csak egyet kiáltok és átjönnek a testvéreim!

– Tudom. Emil, Móric, Mihály, Béla, Mariska... – sorolta a férfi szomorúan. – Higgy nekem! Amit én nem tudok, azt senki sem tudja.

– Miért ijesztget minket? – dadogott az asszony. – Mire való ez...? És a gyerek előtt... A sorsát egyébként sem kerülheti el senki.

– De, igen! – mondta az idegen. – Elke-rülheti.

Felkászálódott, mondott egy áldást, aztán a vállára vette a batyut.

– Köszönöm a levest! Salom!

És elment.

* *Anyai nagy-nagynéném, született Hoffmann Josefín és a fia, Károly emlékére, akik öngyilkosok lettek a kisvárdai gettóban a bevagonírozás napján.*

Nógrádi Gábor

(Forrás: <https://mek.oszk.hu/19600/19667>)

Szívszorító Üzenet egy embertelen korból, ami lelkünkől kitörölhetetlenné vált

Benda Iván fotóművész Apám utolsó üzenete... c. kiállításának címadó fotója

A kép egy kis borsodi falu – Szegi – régen elhagyott zsidó temetőjében készült Édesapánk, Csillag Imre síremlékéről. A képet Benda Iván fotóművész készítette, amikor a „csodarabbik” történetén dolgozva eljutott Tokaj-Hegyaljára.

Ahogy a véletlen vezette a fotót készítő e kis temetőbe, a véletlen juttatta el hozzánk a hírt a fotókiállításról, amelynek címadó gondolata Édesapánk sírján olvasható Üzenet lett. Először megdöbbenünk, szorongtunk a hír hallatán, hogy a legbensőbb családi fájdalmainkat magába záró kis temető, aminek létezéséről a külvilág évtizedeken keresztül nem is tudott, most egy ismeretlen nyilvánosság előtt tárul fel.

Szegibe a vézskorszakban elhurcoltak közül senki sem tért vissza, a holocaust után a kis temető már senkinek sem adhatott végső nyughelyet, nem volt olyan lakosa a falunak, akitől itt lehetett volna búcsút venni. Egy temetőre, ha nincs, ki a múltra emlékezzen, a teljes megsemmisülés vár.

Édesapánk családját, az általunk soha nem látott nagyszüleinket és hét testvérét Szegiből hurcolták el 1944-ben és deportálták az Auschwitz-i haláltáborba. Ő azért tudta elkerülni családjának tragikus sorsát, mert Budapesten volt ipari tanuló, és a vidéki deportálások megindulásakor már nem volt lehetősége hazajutni. A biztos halálból csak legidősebb nővére tért vissza, szüleit és hat testvérét meggyilkolták.

A kis temető Szegiben Édesapánk szá-

mára az egyetlen hely és emlék maradt, ami a családjához kötötte, mert a tárgyi emlékek is a holocaust martalékává váltak. (Már többször megnéztem az 1945 című filmet, hogy átéljem annak a feldolgozhatatlanságát, amit a holocaustból visszatérők érezhettek. Ezt nem lehetett feldolgozni, csak egy életen keresztül cipelni az elviselhetetlen súlyát.)

Rendszeresen látogatta a kis temetőt, ahol nagyszülei sírja volt. Gyerekként sokszor mi is vele mentünk, de csak később értettük meg a kis temető semmi mással nem helyettesíthető helyét az életében. Ezek a rendszeres és az idő múlásával egyre gyakoribbá váló látogatások adtak talán esélyt a kis temetőnek arra, hogy egyszer a Szegiből elhurcolt zsidó áldozatok emlékhelyévé váljon.

Amikor Édesapánk nyugdíjas lett, hozzáfogott a már régóta meglévő tervének megvalósításához. Legyen a kis temető minden Szegiből elhurcolt és temetetlen zsidó áldozat emlékének őrzője. Ezzel egy idő után szinte napi rendszerességgel kezdett foglalkozni. A ledől és málladozó sírköveket – amennyire saját erőből lehetett – megmentette a teljes pusztulástól, a temetőbe bokrokat, fákat ültetett, aminek hatására – ahogy ő maga mondta –, egy kis ligetté, az emlékezés ligetévé vált a valamikor elhagyatott temető.

A kis temető akkor érkezett meg a múltból a jelenbe, amikor hosszas előkészítés

után, személyes munkájának eredményeként elkészült a temetőben a holocaust valamennyi Szegiben élt áldozatának nevét tartalmazó emléktábla. A kis temető helyi emlékhelyé is vált azzal, hogy a zsidó áldozatok emléktáblája a helyi önkormányzat részvételével került felállításra, azt üzenve, hogy a meggyilkoltakra nem csak a zsidó túlélők emlékeznek.

A kis temető kapuját Édesapám maga készítette el, és egy olyan lakatot tett a kapura – jelezve a kis temető önálló világát –, amit soha nem zárt be. Amikor megkérdeztük, hogy miért a lakat, ha nem zárja be, válaszként az alábbiakat mondta: A bezárt lakat nem védi meg a kis temetőt a rossz szándékkal közeledőtől. A nyitott lakat azt üzeni az erre járóknak, ha emlékezni akarsz, a kis temető ajtaja mindig nyitva áll előtted.

Arról, hogy Édesapánk terveiben a kis temető nemcsak az emlékezés helye volt, a végakaratóból szereztünk tudomást. Ebben arra kért bennünket, hogy hamvait Szegiben, a kis temetőben szórjuk szét. Ezt tartotta a családja emlékéhez méltónak, ott akarta életét lezárni, ahol családjával utoljára volt együtt, ahova az utolsó emlékei egy életen keresztül kötődtek. A szülőfalujába tért vissza pontosan azon a napon 2018-ban, amely napon – január 28-án – az Auschwitz-i haláltábor 1945-ben felszabadult, de az ő családja azt a napot nem élhette meg.

A végakaratóban hagyta ránk édesapja – a mi nagyapánk – utolsó Üzenetét, ami a fotón látható sírtáblán olvasható.

Az Üzenetről tudtunk, de leírva Édesapánk végakaratóban maradt ránk, és ma már az unokák mindennapi életében is igazi lelki támaszt és követendő irányt jelent. Ezzel generációkon átívelő üzenetté vált, és a családunkban mindig össze fogja kötni a múltat a jelenbe. Az Üzenet továbbadása a következő generációknak megkerülhetetlen erkölcsi kötelezettségünk.

Csillag László

Temetői nyitvatartás

A vasárnapi és pénteki nyitvatartás évszaktól függetlenül 9.00–12.00-ig. Hétfőtől csütörtökig április 01. és október 14. között 9.00–16.00-ig, október 15. és március 31. között 9.00–12.00-ig látogatható. Zsidó és állami ünnepeken zárva van, az állami ünnepeken vagy a hivatalos nyitvatartási időtől eltérő időpontokban a temető gondnokával történő megállapodás alapján látogatható.

Csalószki István temetőgondnok elérhetősége: 0620 497 7532.

A MÁRTÍROK TERE

Nyíregyházán az Egyház és a Síp utca északi végénél, a zsinagóga előtt van egy tér. Nem olyan impozáns, mint a belváros nagy terei, de a legrégebbiek közé tartozik, hiszen már az 1840-es, kézzel rajzolt térképen is látható. Akkor még névtelen volt, csak 1890-ben nevezték el hivatalosan – a mérete alapján – *Kis térnek*.¹ Majdnem hat évtizeden át viselte ezt a nevet, bár néha – családnévi eredetűnek gondolva – kettőzött s-sel is írták. Keleti oldalán állt egykor a város első mozija, az 1908-ban épült Apolló, nyugati oldalán pedig az ortodox izraeliták imaháza és a rabbilakás, ezek helyére építették később a ma is itt álló zsinagógát. 1924-től tartottak benne szertartásokat, de csak 1932-re lett teljesen készen.² Az ortodox hitközség azonban csak két évtizedig használhatta a sok áldozattal felépített templomot, mert közbeszólt a kegyetlen történelem. 1944 áprilisában ezt a teret, valamint az ettől északra, illetve keletre eső utcákat jelölték ki 17 és fél ezer nyíregyházi és Nyíregyháza környéki zsidó számára gettónak, s innen hurcolták el őket előbb a gyűjtőtáborokba, majd Auschwitz-Birkenaubába...

A Mártírok tere és a zsinagóga

1946-ban Kádár József volt képvisleti tag (a status quo hitközség későbbi ügyvezető elnöke) azzal a javaslattal fordult Nyíregyháza képviselő-testületéhez, hogy a Kis teret a Nyíregyházáról elhurcolt zsidó áldozatok emlékére nevezzék el *Mártírok terének*. A testület a javaslatot elfogadta, és 1947 januárjában határozatot hozott a névváltoztatásról.³ Ez az elnevezés azonban nem csupán a szokásos hivatalos eljárásra szorítkozott. Március 30-án ugyanis ünnepélyes megemlékezés keretében avatták föl a helyet Mártírok terévé. A résztvevők először Fazekas János polgármester beszédét hallgatták meg, melyben visszaemlékezett azokra a tragikus eseményekre, melyek a zsidókkal három évvel korábban történtek. Majd azt mondta: a tér neve legyen örök mementő, s ha elmegyünk a névtábla mellett, bűnbánattal hajtunk fejet az áldozatok emléke előtt, amiért nem tudtuk megakadályozni a velük szemben elkövetett bűntetteket. A polgármester beszéde után dr. Gutmann Márton, budapesti főrabbi emlékezett meg azokról a borzalmakról, amelyeknek helyszíne volt ez a tér is. Köszönetet mondott a város képviselő-testületének az elnevezésért, mellyel a mártíroknak állított emléket. Az avatási ünnep végén Deutsch Miklós, a fiatal helyi kántor mondott gyászimát.⁴

Két év múlva, 1949. június 26-án avatták föl a lerombolt Szarvas utcai status quo zsinagóga helyén azt az emlékfalat, mely az áldozatok márványlapokra vésett nevét tartalmazza. Az emlékművet később átvitték mai helyére, a Kótaji úti temetőbe.

A Holokauszt-emlékművet, Zagyva László szobrászművész alkotását, 2004-ben állították föl az egykori gettó területén, a Holló utca lebontott házai helyén kialakított parkban. A vörös, fekete és

szürke gránittömbbe faragott negatív emberformák azt az űrt jelképezik, mely a sokezer áldozat halála után maradt. Ezt a teret 2017 decemberében a mártírhalált halt tudós rabbiról, dr. Bernstein Béláról nevezte el Nyíregyháza közgyűlése.⁵ Egy évvel korábban, 2016 nyarán pedig 24 „botlatókövet” helyeztek el a város különböző pontjain az áldozatok egykori lakhelye előtt. A járdákba süllyesztett 10x10 cm-es réz emléktáblákra a mártírhalált halt családtagok neve, születésének éve, valamint halálának időpontja és helyszíne van bevésvé.

A Holokauszt-emlékmű a Bernstein Béla téren

Közben teltek-múltak az évek a Mártírok terének elnevezése óta. Azok, akik tanúi voltak a fölvatásának, egy idő után megfogyatkoztak: szétszéledtek a világban, vagy a Kótaji úti temetőbe költöztek. Azoknak, akik később születtek vagy telepedtek le Nyíregyházán, már nem volt, aki elmondja a tér nevének történetét. Így eshetett meg, hogy egy idő után azt beszélték a városban, hogy az itt álló platánsor és a tér neve is az aradi vértanúk emléket őrzi... Pedig ez a hely a holokausztban elpusztult zsidók hivatalos határozattal megerősített, első nyíregyházi emlékhelye. Az országban is a legelsőek egyike.

Jó lenne, ha az utókor számára egy emléktábla is megörökítené, hogy mikor és miért kapta ez a tér a Mártírok tere elnevezést...

Urbán Terézia

(A fotókat a szerző készítette.)

Az áldozatok emlékfala a Kótaji úti temetőben

¹ MNL SZSZBML, V. B. 72. Kt. jkv. 1890. júl. 22. ad K. 5266., 5298., és 5460/1890.

² Riezu Zoltán 1992. Zsidó épületek és emlékek Nyíregyházán. *Jósa András Múzeum kiadványai 34. kötet*. Nyíregyháza. 82.

³ MNL SZSZBML, V. B. 72. Kt. jkv. 1947. jan. 10. Kgy. 12. K. 11603/1946.

⁴ Magyar Nép, 1947. ápr. 1. 3.

⁵ NYMJVKGY, 2017. dec. 14. 312/2017.

A szabadulás íze

Ha Amerikában járok, kéri apám évek óta, hozzak neki húskonzervet, apró kockákra vágott marhahúst saját levében, vagy talán sós lében. Nem emlékszik pontosan, de kéri, hogy ezt hozzak, s ha lehet, nagy tömbökben, fekete Hershey csokoládét. Jártam párszor ott, s ha tudtam, hoztam, amit kért, de sosem találtam el, melyik az igazi.

„Nem rossz”, mondja, miután megeszi, „de nem ilyen volt”, rázza a fejét. „Azóta se ettem olyan jót”, csettint nyelvvel elismerően, „mióta felszabadítottak bennünket”.

New York utcáit járom, ismerősöket kérdezek, boltról boltra keresem azt a konzervet és csokoládét, de mindenki csak a fejét csóválja és széttárja kezét. Nem tudják, s azt sem, amit én már tudok: hiába találnám meg azt a konzervet és csokoládét, a szabadság íze sosem olyan, mint a szabadulása.

Szántó T. Gábor

(Forrás: Szántó T. Gábor 2010. *A szabadulás íze. KOINÓNIA.*)
A kép forrása:
[https://en.wikipedia.org/wiki/Military_chocolate_\(United_States\)#/media/File:Hershey_Tropical_Bar_SI.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Military_chocolate_(United_States)#/media/File:Hershey_Tropical_Bar_SI.jpg)

Mártírok emléknapja

A zsidóknak nem adatott meg a tartós felejtés, mindig szembesíti őket valahogy a történelem, hogy ők zsidók. Nem hagyja a múlt őket felejteni, zavartalanul ünnepelni győzelmeket, sikereket, mert ők zsidók. Ahogy Konrád György írja: egyszerre tudnak megrendülni és tréfálkozni, megbocsájthatatlanul gyorsan ítélkezni, elítélni és el nem fogadni. Nehezen vegyülnek, olvadnak egymásba, akár méltatlanul is gyanakodnak, mert ők zsidók. Büszkéek és tudnak szenvedni is, ha nem is kell. Büszkéek, mert nemzetet teremtettek, demokráciát építettek. Modern életet a semmi közepén. Megvédik javaikat minden áron. Befogadtak és befogadnak minden zsidót. Büszkéek legnagyobb értékükre, a fennmaradásra és az önazonosságra.

Mártírok emléknapján tisztelettel emlékezünk a kitzitottakra, a megnyomorítottakra, a kigúnyoltakra. Emlékezhünk ugyanakkor a szorgalomra, a tudásszomjra és az összetartozásra. A toleranciára és a beolvashatatlanságra. Legyél, aki vagy, és büszkén hirdessed zsidóságodat!

Dolinay Tamás

(Forrás: Dolinay Tamás 2019. *Forgácsaim 5. Nyiregyháza. 24.*)
(A 2019-es megemlékezésen készült fotó: Tóth-Ábri Péter)

„Már mindent visszafizettünk” – kárpótlás a holokauszt után

A holokausztal kapcsolatban visszatérő, általában félreértésektől övezett téma a kárpótlás és jóvátétel kérdése. Sokan hánytorgatják fel, hogy a holokauszt túlélők „*a mai napig kapják a fájdalomdíjnak nevezett nem kevés apanázst*”, annak ellenére, hogy „*már mindent visszafizettünk nekik*”. Igen nehéz eltekinteni attól, hogy százezrek éltek évekig jogfosztottan, a kirekesztettség, megbélyegzettség által megalázva, majd mintegy félmillió magyar állampolgár lelte halálát munkaszolgálatban, a náci táborrendszerben, illetve a magyar kollaboránsok keze által; amit erkölcsi értelemben természetesen sosem lehet jóvátenni. E cikkben azonban a kárpótlásnak az anyagi-gazdasági oldalára koncentrálok: mit és mennyit kaptak vissza a hazatérő túlélők az elkobzott materiális javaikból?

A többi szocialista államhoz hasonlóan, a rendszerváltás előtt a túlélők Magyarországon sem kaptak kárpótlást. Épp ezért a cikk a háború utáni időszakra koncentrál, azon belül is kiemelten az Országos Zsidó Helyreállítási Alap működésére, amely az örökös nélkül maradt javakból volt hivatva megoldani a túlélők szociális és egzisztenciális gondjait.

Kárpótlás a második világháború utáni években

A második világháború után Magyarországon mintegy

150–200.000 holokauszt túlélő többsége otthon, tulajdon, szociális háló, család nélkül maradt, életüket jószerével a semmiből kellett újraépíteniük. Milyen segítséget kaptak ehhez az államtól? 1945-ben miniszterelnöki rendelet állította fel az Elhagyott Javak Kormánybiztosságát, amelynek feladata az „*elhagyott javak*” felkutatása és kezelése volt. Ezzel az eufemisztikus kifejezéssel a deportáltak, menekültek, a felelősségre vonás elől nyugatra szökött nyilasok hátramaradt vagyonát illetve a korabeli közigazgatás. A kormánybiztosságnak emellett a 727/1945. ME. sz. rendelet szerint feladatai közé tartozott (volna) a „*létfenntartási alapjukat vesztett egyének megsegítése – az elhurcoltak felkutatása*” és az örökös nélkül maradt javaknak a károsultak kárpótlására fordítása.

És mit tett az Elhagyott Javak Kormánybiztossága? Erre álljon itt egyetlen igen jellemző eset.

1946 márciusában egy kiskunhalasi zsidó, Ernszt Rezső levelet küldött a kormánybiztosság helyi megbízottjának, amelyben kérte, hogy „*szülő gazdaságomhoz, 20 kat. hold, egy igás kocsit kiutalni szíveskedjék. Tekintettel arra, hogy deportálásom alatt gazdasági felszerelésemet elherdálták, a szükséges munkálatok folytatása kocsinélkül fennakad.*” A megbízott válasza: a „*kérelmet teljesíti és a rendelkezésre álló raktári állagból egy kocsi roncs tartozékait: 3 db*

Elkobzott zsidó javak a szegedi zsinagógában, 1945

kereket, 2 db kocsialjat, 1 db egybeépített feneket oldallal, 1 db nyújtót használatra bérbé ad felépítés céljából. Ennek havi bérösszege 4 tojás árval egyenlő.” Talán nem meglepő Ernszt válasza a kormánybiztosnak: „minthogy a szőlőm bérbé kiadtam, így a kiutalt kocsirocsra már nincs szükségem.” (MNL OL XIX-A-5, 284/1946)

Ez az ügymenet jellemző volt az egész országban. Jóllehet sok faluban és városban nyílt titok volt, hogy kikhez kerültek a zsidók holmijai, a kormánybiztosok munkatársai nem sokat tettek azért, hogy ezeket visszaszerezzék, a csak bérbé kapott felszerelés pedig értelemszerűen nem biztosított megoldást a túlélők problémájára. A kaotikus helyzethez nagyban hozzájárult, hogy a zsidó javakat új tulajdonosai időközben eladták vagy feljavították. A túlélők követeléseit állami támogatás nélkül pedig csak szították a háború utáni antiszemitizmust, vérvadakhöz és pogromokhoz vezettek.

Az állam több okból kifolyólag sem kezdeményezett nagyszabású kárpótlási programot: nem kedvezett ennek a gazdasági helyzet, de a politikusok sem akarták elveszíteni a kifosztás során a zsidó javakból részesült szegényebb néprétegek támogatását. A túlélők többsége így nemzetközi és hazai önszervező szervezetek (pl. American Jewish Joint Distribution Committee, Országos Zsidó Segítő Bizottság) segítségére szorult.

Az Országos Zsidó Helyreállítási Alap létrehozása

Természetesen a kárpótlás hiánya, amint az Elhagyott Javak Kormánybiztosága működése is kiváltotta a zsidó közösség nemtetszését. A zsidó szervezetek évekig tartó egyezkedése a kormánnyal végül oda vezetett, hogy a már 1946-ban, a XXV. törvénycikk szerint létrehozandó, zsidó javakat kezelő alapot végül 1947-ben felállították. Ez lett az Országos Zsidó Helyreállítási Alap (OZSHA), amelynek megalapítását a háborút lezáró párizsi békeszerződés is előírta. Az OZSHA elvileg az örökös nélkül maradt zsidó javakhoz jutott hozzá, amelyeket a nincstelen túlélők megsegítésére kellett használnia – ez természetesen nem oldotta meg sok túlélő problémáját, akik tudták, hol vannak vagyontárgyaik, de hozzá már nem juthattak.

Stöckler Lajos

Jóllehet az alapot létrehozó ideál viszonylag haladónak mondható, hiszen az egyébként az államra szálló vagyont használta volna a túlélők rehabilitálására, a kialakuló szocializmus nagyban hátráltatta működését. Stöckler Lajos elnöklete alatt az OZSHA az 1950-es évek elejéig 18.000 hagyatéki ügyet vizsgált felül, 366 ingatlant szerzett meg jogosulatlan örökösöktől, amelyek nagy részét értékesítette, így hárommillió forint gyűlt össze a számláján. Ez azonban közel sem volt a teljes örökös nélkül

maradt vagyontömeg: az alap nem kapta meg például az Elhagyott Javak Kormánybiztoságától az őt illető vagyonokat, amint az úgynevezett Aranyvonat tartalmát sem, amelyen a nyilasok zsidóktól elkobzott értékeket szállítottak nyugatra a háború végén.

A kommunista hatalomátvétel után fokozatosan államosították az OZSHA vagyont, munkatársainak számát folyamatosan csökkentették, továbbá a kormány 1950-ig nem hagyta jóvá az ügyrendjét. 1955-től aztán maga az alap is elvesztette intézményes önállóságát, és beolvadt az Állami Egyházügyi Hivatalba, Rákosi Mátyás azonban nem akarta megszüntetni, mivel a külföldre hurcolt vagyonok visszaszerzésének garanciáját látta benne. 1978-ban megmaradt 25 ingatlanát az OZSHA ajándékozási szerződéssel ellenszolgáltatás nélkül adta át az államnak.

„Megnyugtató módon nem állapítható meg” – machinálás a holttanyilvánításokkal

Az OZSHA működése hagyatéki ügyek alapján vizsgálható meg közelebbről, ami fényt vet a túlélőkkel való kapcsolatára is. Az alap ugyanis jogi személyként részt vehetett a zsidóüldözés következtében elhunytak hagyatéki tárgyalásán, felülvizsgálhatta a véghatározatokat, az általa megörökölt ingatlanokat pedig eladhatta. Annak érdekében, hogy egy-egy ingatlant megszerezzen, minden jogi lehetőséget megragadott.

1948-ban, Krausz Sándor és neje, Kiss Mária újpesti lakosok öröksége ügyében például a következő kérelemmel fordultak a járásbíróhoz az alap munkatársai: *„Az iratoknál elfekvő helyhatósági bizonyítványból kitűnően a feleséget 1944. július 2-án, a férjét 1944. szeptember havában deportálták. Ezzel szemben a helyhatósági bizonyítvány szerint a kihallgatott Deli Ferenc és Kocsis István újpesti lakosok tanikkénti kihallgatásával bizonyítani kívánjuk azt, hogy a házastársakat Újpest város zsidó lakosságával együtt 1944. július 2-án deportálták.” (MNL OL XIX-A-5, 4860/1948)*

A hagyatéktárgyalási jegyzőkönyv szerint az elhunyt ingatlanára igényt tartottak a férj testvérei és az ő leszármazottaik – tehát semmiképp sem „elhagyott”, örökös nélküli hagyatékról volt szó. Amennyiben azonban a házaspár mindkét tagját egyazon nappal nyilvánították volna holtta, úgy természetesen megváltozott volna az öröklési rend is: az örökség kettéoszlott volna, és az asszony után az alap örökölte volna az ingatlan felét.

Az alap által tanúskodni felkért Kocsis Istvánról kiderült, hogy sosem ismerte Krausz Sándort, és 1945 júliusa után költözött csak Újpestre, tehát nem igazolhatta, hogy a házaspárt egyszerre deportálták. Végül amikor a járásbíró helyt adott a kérelemnek, és kiigazította a halálozási dátumokat, az alap megtámadta a hagyatéktárgyalás véghatározatát: levelük szerint *„az igénylők és örökhagyók közti vérségi kapcsolat megnyugtató módon nem állapítható meg” (MNL OL XIX-A-5, 4860/1948)*, tehát kevésbé burkoltan az ingatlan másik felére is igényt tartottak.

„Az ajánlatot elfogadhatónak találjuk” – megfélemlítés

Egy másik esetben, a váci Végh testvérek és édesapjuk hagyatékát illetően az OZSHA ismét beavatkozott az ügymenetbe, és itt is a holttanyilvánítás időpontjának kiigazítását kérték az öröklési rend megváltoztatása érdekében. Az örökségként fennmaradt ipari eszközökre azonban a fiatalok testvérek anyai nagybátyja is igényt tartott, és amikor eljárás indult az elhalálozási időpontok kiigazítására, ügyvédje útján egyezséget ajánlott az alapnak: *„ügyfelem megbízásából felajánlok 1200 forintot arra az esetre, hogy Önök a hagyatéki ügyben tett bejelentésüket visszavonják, illetve tárgyalannak tekintik.” (MNL OL XIX-A-5, 4507/1949)*

Ezek után az alapnál készült belső jelentésből kiderül, hogy *„Tekintettel arra, hogy az Alapnak érdekében ingóságok megöröklése nem áll, az ajánlatot elfogadhatónak találjuk.” (MNL OL XIX-A-5, 4507/1949)*

A megegyezés értelmében az OZSHA visszavonta a holttanyilvánítási végzés kiigazítására tett kérelmét, mivel *„jogi érdekeltységük megszűnt.”*

Vagyis az alap a hagyatékot eredetileg sem akarta megszerezni, mivel csak ingatlanokkal foglalkozott. Az ügybe csak abban a reményben avatkozott be, hogy az állam támogatását élvező és anyakkal, jogi procedúrákhoz értő személyekkel bíró intézmény által megfélemlített leendő örökös majd pénzt ajánl a visszavonulásukért cserébe. Mégpedig nem is kis összeget, mivel az alap által megszerzett ingatlanok értéke általában 8-15.000 forint között mozgott.

A helyi nem zsidó lakosság kifoszt egy kiürített vidéki gettót

„Felajánlás útján szerezte meg” – ingatlanok átadása az államnak

A holokauszt során odaveszett Weisz házaspár mindkét tagja egyazon nappal lett holttá nyilvánítva, így természetesen az OZSHA bejelentkezett a férj örökségére. Az 1949-es hagyatékátvételre a jegyzőkönyv szerint mindössze 1000 forint értékű budafoki ingatlan így a feleség testvérei és az alap fele-fele arányban örökölte.

Az alap kiküldötte szerint „romos épület. Kert nincs hozzá, csak a beomlott falak láthatók. Ezeket is nagy részben a szomszédok elhordják. [...] Az ingatlan értékét csökkenti, hogy az összesen 36 négyszögöl területből 12 négyszögölnyi területet a város lefoglalt városrendészeti szempontból.” (MNL OL XIX-A-5, 198/1950)

Lehetséges vevőként a telek értéktelensége miatt csak a szomszéd ház tulajdonosa jöhetett szóba, ő azonban igyekezett lenyomni az árat. A házat végül az 1950-es évek elején lebontották, a telket az alap megpróbálta értékesíteni – sikertelenül.

Az OZSHA először 1967 májusában ajánlotta fel a tanácsnak, hogy sajtóítsák ki a telket, ami ellen a „tulajdonostársnak nem volna észrevétele”. A tanács helyett egy fél évvel később felszólította a tulajdonosokat, hogy tegyék rendbe és kerítsék be az elhanyagolt, gazos telket, mivel azt „a lakosság személtelének használja”. Erre azonban nem került sor, már csak azért sem, mert az ingatlan illetően bonyolult jogi helyzet állt elő. Mint a társtulajdonosnak írt levélből kiderül, „a mi telkünkre és a vele szomszédos kis telekre a távlati terv szerint óvoda fog épülni” (MNL OL XIX-A-5, 198/1950), tehát sem el nem adhatták, sem más módon nem profitálhattak belőle – értelemszerűen így motiváció sem volt az ingatlan rendben tartására.

Újabb huzavona, sikertelen eladási és kiadási kísérletek sora után az alap több ízben is írt a tanács építési és közlekedési osztályának, újra és újra felajánlották azt kisajátításra. 1979-ben végre érdemi válasz érkezett a sürgetésre. Az OZSHA „ellenszolgáltatás nélküli felajánlására” a tanács igazgatási osztálya bejelentette, hogy „a Magyar Állam tulajdonába veszem az [...] ezidáig az Országos Zsidó Helyreállítási Alap tulajdonát képező belterületi ingatlan 1/3 részét. [...] A tulajdonjogot a Magyar Állam felajánlás útján szerezte meg.” (MNL OL XIX-A-5, 198/1950)

Az ingatlan tehát a megszerzése pillanatától kezdve semmilyen hasznot nem hozott az alap számára, viszont az értékesítését megnehezítette mind az, hogy két tulajdonos osztozott rajta, mind pedig, hogy a szocializmus idején bizonytalan helyzetbe került a tervezett államosítás miatt. Így a legegyszerűbb volt ennek elébe menni, és felajánlani az ingatlan az államnak.

Az OZSHA tehát a lefolytatott ügyek alapján látszólag csak megnehezítette a túlélőknek az örökségükhöz való hozzájutását. De

mi volt a helyzet a segélyező tevékenységével? Egy 1953-as feljegyzés szerint „az Alap semmiféle bevételéből soha semmiféle összeget nem folyósított. Létesítése óta minden bevétel a zárolt betétszámlán együtt van.” (MNL OL XXXIII-9, sz.n. irat)

Ezt egy 1962-es dokumentum is megerősíti: a befolyt összeg akkor is ugyanennyi volt. Tehát a túlélőket az alap nem segítette, mi több, a második jelentés megemlíti az örökösök igényével fellépő személyek kártalanítását, akik valószínűleg olyan holokauszt túlélők lehettek, akiket épp az alap fosztott meg örökségüktől.

A rendszerváltás után

Hogyan változott a helyzet a rendszerváltás után? 1991-ben a XXV. tc. szabályozta a tulajdonban okozott károk részleges kárpótlását. A kárpótlás az 1939-től 1989-ig tartó időszakot ölelte fel, és a kár mértékét átalányban határozta meg, amelyért kárpótlási jegyet lehetett kapni.

A magyar kormány 1997-ben állította fel a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítványt (MAZSÖK), amivel végre teljesítette a párizsi békeszerződésben vállalt köteleességét: ez az alapítvány kapta volna ugyanis a holokauszt áldozatainak örökös nélkül maradt javait – a valóságban azonban a MAZSÖK felállításakor csupán hét ingatlan, néhány muzeális tárgyat és 4 milliárd forintnyi összegben kárpótlási jegyet kapott, hogy abból a mindenkori nyugdíjak összegéhez igazítva életjáradékot biztosítson a holokauszt túlélőknek, és ápolja a zsidó kulturális örökséget.

A rendszerváltás után merült csak fel az üldözöttek morális értelemben vett kárpótlása: 1992-ben egyösszegű, egymillió forintos jóvátételt kaphattak a politikai okból életüket vesztenek özvegyei, gyermekei, illetve szülei; politikai okból történt szabadságelvonásért a sérelmet szenvedett vagy házastársra kaphatott havi életjáradékot vagy kárpótlási jegyet. Ezt öt évvel később terjesztették ki a faji okokból üldözöttekre, tehát a holokauszt során üldözöttek, elhunyt rokonai csak ekkortól kaphattak jóvátételt. Igen sok túlélő sosem jelentett be igényt erre, mivel nem szívesen fogadott volna el még ilyen szimbolikus összeget sem az államtól, úgy érezvén, hogy akkor kötelessége lenne megbocsátani az üldöztetésért. A közhiedelemmel ellentétben nem kaphatnak életjáradékot a túlélők leszármazottai.

A „már mindent visszafizettünk” tehát nem állhatna messzebb a valóságtól: a holokauszt során meggyilkolt félmillió magyar zsidó vagyonának csupán töredékét kapta vissza a túlélő zsidó közösség; a túlélők életét a háború után megnehezítette az, hogy saját lakásuk, vagyonuk helyett zsidó szervezetek segélyeiből kellett megteremteniük a megélhetésüket, és csak több mint 50 évvel később kapták meg az államtól azt a segítséget, amelyre a háború után azonnal szükségük lett volna.

(A cikk megírásában nyújtott segítségükért köszönet dr. Bede Andreának, a Budapest Főváros Kormányhivatala Kárpótlási Osztálya osztályvezetőjének, Szabó Györgynek, a MAZSÖK kuratóriumi elnökének és Porubszki Mariannak, a MAZSÖK titkársága munkatársának)

Felhasznált források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, XIX-A-5, Elhagyott Javak Kormánybiztossága iratai és XIX-A-5, Országos Zsidó Helyreállítási Alap iratai

Irodalom

Ács Gábor: A helyre nem állított alap. Szombat, 1995. szeptember 1, <http://www.szombat.org/archivum/a-helyre-nem-allított-alap>

Cseh Gergő Bendegúz: Az Országos Zsidó Helyreállítási Alap létrehozásának körülményei és működése. Levéltári Közlemények 65. évf. 1-2. sz. (1994) 119-127.

Klacsman Borbála: Vitatható segítség: az Országos Zsidó Helyreállítási Alap működése esettanulmányok tükrében. In Tanulmányok a magyarországi zsidóság történetéből, szerk. Fazekas Csaba. Budapest, Milton Friedman Egyetem, 2019.

Klacsman Borbála

A cikk az Újkor.hu 2020.04.03-i számában jelent meg. (<http://ujkor.hu/content/mar-mindent-visszafizettunk-karpoztas-holokauszt-utan>)

A képek forrása: degob.hu

Holokausz-túlélők a koronavírus árnyékában

A Tel-Avivban élő 92 éves túlélő, Malka Zaken lakásában bezárva él azóta, hogy részleges zárlatot rendeltek el a koronavírus-járvány kitörése miatt. „Tudom, hogy továbbra is erősnek kell maradnom, és meg kell őriznem pozitív hozzáállásomat.

A 92 éves holokausz-túlélő, Malka Zaken (Courtesy)

De meddig tarthat ez még?” – teszi fel szorongva a kérdést. „Három gyermekem van, akik állandóan telefonálnak, és aggódnak értem. Ugyanakkor özvegy lévén teljesen magányosnak érzem magam.” A hölgy Görögországban, Arta városában látta meg a napvilágot. Auschwitzba deportálták 12 évesen. 14 fős családjának ő az egyetlen túlélője. 15 évesen tudott visszatérni szülőföldjére, de rájött, hogy ott már semmi nem maradt számára, így Izraelbe ment. Teljesen egyedül. Most vágyódik a járvány előtti apró örömekre. „Legalább ki tudtam menni az utcára, jelenleg már azt sem lehet.” Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy nem ijedt meg. Sok mindenen átment élete során, tudja, hogy végül minden rendbe jön. A hölgy egyike annak a 189.500 túlélőnek, akik Erebben élnek. A még élő túlélők közül több mint 31.000 elmúlt 90 éves. Ezáltal ők számítanak a legvesélyeztetettebbeknek, talán még hónapokig nem szabad kilépniük otthonaikból. Sokan közülük aggódnak egyre romló egészségi állapotuk miatt, vagy attól tartanak, hogy elfogy a pénzük.

Jenny Pinus, a Dor L'Dor műveleti igazgatója (Courtesy)

A fiatalok és idősök közötti generációs szakadék leküzdésére 2010-ben létrehozott Dor L'Dor szervezet igazgatója, Jenny Pinus szerint az izraeli idősök 42 százaléka magányosnak érzi magát mindennapjaiban. Az övéhez hasonló segélyszervezetek célja, hogy az idősök elszigeteltségükben újra kapcsolódhassanak a külvilághoz. Mielőtt terjedni kezdett a vírus, heti összejöveteleket szerveztek idősök és önkéntes fiatalok között. „Most két fő területen dolgozunk, az egyik a mentális segítség. Ennek lényege, hogy telefonos kapcsolatot biztosítunk önkéntesek és a minden társadalmi interakciójukat elvesztő idősök között. Ezen hívásokra hetente több alkalommal sor kerül” – mondja Pinus.

Amásik terület fizikai segítség nyújtása a modern technika felhasználásával. Okostelefonalkalmazás segítségével egy egyszerű érintéssel konkrét segítséget lehet kérni, legyen az akár egy villanykörte cseréje vagy kutyák sétáltatása. GPS segítségével a legközelebb élő önkéntes azonnal rendelkezésre tud állni. Az Adopt a Safta nonprofit szervezet alapítója, Jay Schult osztja Pinus aggodalmát a holokausz-túlélőkkel kapcsolatban: „A magány kihat fizikai egészségünkre is”. Szervezete szintén túlélők ezreinek segít. „A legnagyobb nehézség a túlélők számára, hogy még ha vannak is barátai és rokoniak, jelenleg nem tudnak találkozni. [...] Amint kitört a járvány, tudtuk, hogy abba kell hagynunk a személyes látogatásokat, és nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk a telefonhívásokra. Utasítottuk önkénteseinket, hogy minden lehetséges fizikai segítséget adjanak meg, pl. gyógyszerek kiváltása vagy bevásárlás.”

A 92 éves Dr. Sara Melzer egyike azoknak, akik ki tudták használni a Dor L'Dor nyújtotta segítséget. Nyugdíjas akadémikusként és festőként él egyedül Tel-Aviv északi részén. „A fiam és az unokám mellett lakom, így rendszeresen láthatom őket. Szoros a kapcsolatunk, ami nagyon sokat jelent nekem. A vírusjárvány kezdete óta mindent a lakásom ajtaja elé tesznek. Ezen kívül kapcsolatban vagyok Mayjel is, aki a Dor L'Dor egyik önkéntese. Nem érzem magam magányosnak” – mondja.

A holokausz-túlélő Sara Melzer és a Dor L'Dor egyik önkéntese, May (Courtesy)

Melzer asszony Lengyelországban született és nevelkedett egy Krakkó melletti kisvárosban. Mindkét szülője és hét testvére is túlélők. A háború idején arra kényszerültek, hogy szülőföldjükről elszökjenek, majd Szerbiába deportálták őket. A háború végén pedig Izraelbe mentek. Melzer asszony önkéntes volt az izraeli hadseregben. „Túlélésem szerencsés véletlenek miatt történhetett” – mondja. Később festészetet tanult, majd oktatni kezdte. Az általa kifejlesztett módszert iskolák is átvették. Az évek során Izraelben és külföldön is kiállításokat tartott. Arra szólítja fel sorstársait, hogy ne sajnálkozzanak, csináljanak valami kreatív, vagy akár tanuljanak valami újat. Elmondása szerint holokausz-túlélőként, tanárként és művészként bebizonyosodott számára, hogy soha nem szabad feladni.

Sara Melzer: Peszah elszigetelve

A túlzott optimizmus ellenére vannak bőven olyanok is, akiknek ezek a napok nyugtalansággal telnek. Egy 1953-ban létrehozott szervezet célja, hogy életben tartásuk az Izraelben élő, a soá alatt 60.000 főt elvesztő görög származású zsidó közösséget. A szervezet vezetője Miriam Grottas Masry, aki maga is szaloniki holokausz-túlélők lánya, számára mindig is fontos volt a görög közösség fennmaradása, hiszen ezen közösség története alig ismert a világ számára. Az utóbbi hetekben a szervezet 800 önkéntese éjt nappallá téve dolgozott azon, hogy az élelmiszersomagok és szájmáskok eljussanak rendeltetési helyükre. Az idősök, bár meg vannak ijedve, életigenlő emberek, akiket nem félemlít meg a helyzet, hiszen a legrosszabbat már túléltek. A 93 éves Isaac Bourlát szintén Szalonikiból deportálták Auschwitzba 1943 telén. A következőképpen nyilatkozott: „A Bunába vittek, amit Auschwitz III-nak is neveztek. 20 hónapig maradtam ott. 1945 januárjában a németek megkezdtek az összes Lengyelországban lévő tábor kiürítését, és a foglyokat Németországba vitték onnan. 40 kilométert kellett hóban gyalogolni, és 6-7 napon keresztül sem ételt, sem italt nem kaptunk. Ez volt életem legborzasztóbb időszaka.” Végül Buchenwaldba került, ahol az Egyesült Államok hadserege szabadította fel 1945. április 11-én. „Ami-

A 93 éves Isaac Burla, amint épp átveszi csomagját tel-avivi háza előtt (Courtesy)

kor megérkeztem Auschwitzba, 15 és fél éves voltam. Pont két évvel később, 17 és fél évesen szabadultam fel. A családból csak én éltem túl. Senkim sem maradt.” A következő pár hónapot egy repatriáló táborban töltötte Franciaországban. Később Izraelbe ment, ahol 40 évig idegenvezetőként dolgozott. Ma Tel-Avivban él feleségével. Van három gyermeke és unokái. Engedelmeskedik az Egészségügyi Minisztérium

akaratának, és több mint egy hónapja nem hagyta el a lakását. A fia segít nekik az áruk beszerzésében. Nem fél a vírustól, úgy gondolja, hogy pont úgy fog eltűnni, ahogyan megjelent. Sok mindent megélt, semmi nem ijeszti már meg.

Miközben Bourla úrnak vannak gyerekei, akik segíteni tudnak, nem mindenki ilyen szerencsés. Sok túlélőnek nem született gyermeke, így kénytelenek a krízist egyedül kezelni. A Haifában székelő Yad Ezer L'Chaver nevű segélyszervezet vezetője, Shimon Sabag kiemeli, hogy ők azok, akik a legjobban szenvednek. 25 évvel ezelőtt volt egy meghatározó élménye, miközben ételt szállított a város északi részén élő rászorulóknak. „Annak idején számolás alapján osztottuk ki az ételt. Minden rászoruló kapott egy számat. Egyikük, egy holokauszt-túlélő azt mondta, neki nincs szüksége számra, már van egy rätetoválya a karjára. Ebben a minutumban arra gondoltam, hogy ez így nem mehet tovább. Kizárt, hogy valakinek, aki túlélte a földi poklot, sorban kell állnia, és ki kell várnia a fejadagját.” Ekkor Sabag úgy döntött, hogy nyit egy otthont a holokauszt-túlélőknek,

ahol jelenleg 100 fő lakik. Olyanok, akik nehéz pénzügyi körülmények között élnek, koruk 83-100 év közé tehető. Mivel az ebédlőt le kellett zárni, mindenkinek a szobaajtaja elé teszik az ételt. A hallban zenészek kedveskednek az idős embereknek, és az otthon területén sétálópartnert biztosítanak nekik.

Az ehhez hasonló otthonok egész évben működnek. Bourla úr azonban úgy gondolja, hogy az izraeli társadalom csak az emléknapokon és a koronavírushoz hasonló katasztrófák idején gondol rájuk. Így nyilatkozott: „Írtam egy könyvet a táborban töltött életemről. Akik nem voltak ott, el sem tudják képzelni, milyen volt egy koncentrációs táborban élni. És ezen beszámolóknak fenn kell maradniuk, mert rövidesen nem leszünk itt, hogy megosszuk a történetünket.”

Joy Bernard 2020. április 21-én megjelent írását fordította és szerkesztette: Sugár Károly.
Forrás: <https://www.timesofisrael.com/for-israels-holocaust-survivors-coronavirus-is-the-plague-of-loneliness/>
Hozzáférve 2020. május 10-én.

A NAGY HÁBORÚ ZSIDÓ KATONÁI

Az I. világháború hazánk számára tragikusan végződött, a trianoni békediktátum súlyosan megcsönkította az országot. A radikális és a nem is annyira radikális jobboldali közvélemény a katasztrófaért kisebb-nagyobb mértékben a zsidókat tette felelőssé. Az a tény nem érdekelte őket, hogy az Antant győzelem esetére már a háború elején odaigért Romániának Erdélyt, ha belép a háborúba a központi hatalmak ellen, mint ahogy az sem, hogy a még csak deklaráció szintjén létező Csehszlovákiát hadviselő félként ismerte el. Az a hiedelem terjedt és még ma is terjed, hogy az Antant a Tanácsköztársaság miatt büntette Magyarországot. A Tanácsköztársaság vezetői között sok volt a zsidó, de ők nem valamiféle zsidó szervezet nevében tevékenykedtek, hanem a nemzetközi kommunista mozgalom nevében, és az intézkedéseik, amelyek a burzsoázia ellen irányultak nem tettek különbséget zsidó vagy nem zsidó burzsoá között, mint ahogy a zsidó és nem zsidó proletár között sem.

A zsidó Weisz Manfréd, a csepeli ipari óriás alapítója azért kísérelt meg öngyilkosságot, mert a radikális jobboldal által zsidónak nevezett kommunista hatalom általamosította a vállalatát, ami élete értelmét jelentette. Tisza István volt miniszterelnök egy alkalommal kijelentette, hogy ha a háború alatt mindenki úgy tette volna a kötelességét, mint a Weisz Manfréd Művek és a magyar baka, nem vesztettük volna el a háborút. A hadiszállító vállalkozások közül

sok volt zsidó tulajdonban, hiszen a kiegyezés utáni gazdasági fellendülés motorja nagymértékben a zsidó polgárság volt. Voltak zsidó és nem zsidó hadiszállítók, akik a háború alatt rendkívüli haszonra tettek szert, mint ahogyan ez a magánvállalkozásokon alapuló piacgazdaságokban napjainkban is lenni szokott.

Legendák terjedtek a hadseregnek szállított papírtalpu bakancsokról is. Mint általában a legendáknak, ennek is volt valóság-alapja. A központi hatalmak, így az Osztrák–Magyar Monarchia is rövid hadjáratra számított. A király úgy búcsúzott a frontra induló katonáktól, hogy mire ősszel lehullanak a fákról a levelek, otthon lesznek. A hadsereg nem volt felkészülve az elhúzódozó háborúra, ezért a készletei hamar elfogytak. A pótlást a hadszíntérhez közeli, a feladatra alig alkalmas ismeretlen gyártóktól, beszállítóktól szerezték be, így fordulhatott elő, hogy silány bakancsok, zubbonyok, nadrágok jutottak a katonáknak. Voltak persze csaló zsidó és nem zsidó hadiszállítók is, hisz a gazemberség felekezettfüggetlen, de a közvélemény fő vonulata a csalást és kapzsiságot csakis a zsidók nyakába varrta. A papírtalpu bakancs legendája mára már önálló életre kelt, van olyan változata is, amely a II. világháborús doni katasztrófát is annak tulajdonítja.

A kommunista kísérlet, a Tanácsköztársaság leverése után számos pogromra, zsidóverésre került sor az országban, halálos áldozatokat is követelve. Voltak jó érzésű

nem zsidó emberek, akik zsidó polgártársaik védelmére keltek. Így volt ez például 1919 augusztusában Tolnaozorán, ahol a több zsidó agyonlövése miatt tiltakozó egyik helyi gazdát a tisztí különítményesek lő farkához kötötték. Több kilométeren át vonszolták a szerencsétlen embert, majd agyonverték.

A radikális jobboldali gondolkodás hajlamos az általánosításra. Ha a Tanácsköztársaság vezetői között sok volt a zsidó, akkor a Tanácsköztársaság a zsidók műve. Úgy általában. Kérdés, hogy vajon a radikális jobboldali közvélemény, ha már általánosít, miért nem azoknak az egyszerű zsidó katonáknak, magas rangú katonatiszteknek a háborúban tanúsított bátorsága, önfeláldozása alapján általánosít, akik együtt véretek nem zsidó honfitársaikkal a lövészárkokban, és akik magas kitüntéseket érdemeltek ki a helytállásukért?

Az alábbiakban a kötelességüket kiváloán teljesítő zsidó katonák közül mutatunk be néhányat, olyanokat is, akiket a zsidótörvények 1938-ban kezdődő életbe lépése után mintegy segélykiáltásként kiadott „Magyar hadviselt zsidók aranyalbuma” említi. A kötet több mint ezer nevet tartalmaz, közöttük ötvenhárom törzstisztét. Nyíregyházáról körülbelül négyszáz zsidó katona vonult be, sokan közülük életüket adták a hazájukért. E cikk szerzőjének nagyapja, Weisz Dávid is egyike volt a Tokajból bevonult negyvenhárom zsidó katonának. A kiadvány szerkesztői nem

tudták, hogy a zsidók társadalomból való kivetése akkor már a politika szintjén eldőlt, nem számít, mit tettek a hazáért, ők csak kiiktatandó zsidók.

Báró Hazai Samu (1851–1942) vezérezredes 1910–17 között honvédelmi miniszter volt, 1917-ben kimagasló szervezői képességei miatt hadseregpótlásügyi főnökévé nevezték ki Bécsben. Kiváló törvényalkotások egész sora fűződik a nevéhez, így a védőreform kodifikálása is, amiért a király bárói rangra emelte. A háború után nyugállományba vonult, 1927-től a felsőház tagja volt. 1942-ben

kilencvenéves korában Budapesten hunyt el.

Báró Hazai Béla, Hazai Samu vezérezredes fia 1918. szeptember 30-án az albán fronton halt hősi halált. Vakmerő vadászpilóta volt. Azon a napon négy angol repülőgép támadta a magyarok repülőterét. Hazai Béla a századparancsnokával szállt velük szembe, de a parancsnoknak motorhiba miatt vissza kellett fordulnia, így Hazai egyedül vette fel az angolokkal a harcot. Az egyetlen küzdelemben a gépe találatot kapott, és lángolva lezuhant. Holttestét bajtársai találták meg. Hazai Béla több kitüntetés, ezek között az 1. osztályú Ezüst Vitézségi Érem birtokosa volt.

Sióagárdi Zöld Márton (1865–1946) honvédtábornok 1914-ben a Crotello-félsziget védője. Négynapos ütközetben főlényesen verte vissza a montenegrói sereg támadását. Zöld a

csapatait személyes bátorságával buzdította. Haditetteiért a király magyar nemességgel és Vaszkorona-renddel tüntette ki. Az összeomlás után ezredét teljes fegyverteljesen vont vissza az olasz frontról. A há-

ború után, 1921-ben a kormányzó magas kitüntetésben részesítette: az új Magyar Királyi Honvédségnek, ha mégoly rövid ideig is, ő volt az egyetlen zsidó származású tényleges tábornoka. Nyugállományba vonulása

után hitközségi elöljáró volt lakóhelyén, a Józsefvárosban. A Nagyfuvaros utcai zsinagógában az istentiszteleteken mindig teljes tábornoki díszben jelent meg. 1944-ben koncentrációs táborba hurcolták, amit túlélte, de testileg és lelkileg megtörve tért haza. 1946 őszen el is hunyt.

Nemes krupieci Bauer Gyula (1862–1940) tábornok. A pályája elején 1882-ben mint hadapród a cs. és kir. 12. gyalogezredhez nyert beosztást, ahol huszonöt esztendőn át

szolgált. A tisztikar magyar nyelv-tanítója volt. A világháborúban 1915-től ezredesként szolgált a magukat „rossebeknek” nevező 44. gyalogezred parancsnokaként. A 44-esek ezredszelleme a Bauer névvel teljesen egybe-

forrt. Az ezred élén teljesített kiváló ténykedéséért 1917-ben „krupieci” előnévvel magyar nemességet kapott Öfelségétől. Amikor az 1918 novemberi összeomlás szinte minden köteléket felbontott, Bauer tábornok katonai kötelességtudását mindenek fölé helyezve a szerencsétlen piavei harctérről személyesen vezette a 44-eseket teljes felszereléssel, zárt rendben Kaposvárra. Felber Pál 44-es szakaszvezető írta az alábbi katonadalt, melyet még a 30-as években is énekeltek „Somogyországban”:

*Bauer ezredes úr levelet írt a frontról,
Katonát kér a harctérre Somogyból –
Tolnárról.*

*A levelet kiragasztyák a községházára,
S mennek az új rekruták vígan sorozásra...*

Bauer tábornok 1940 június 6-án adta vissza lelkét a teremtőjének. A temetés kezdete előtt már órákkal gyülekeztek az egyenruhába öltözött egykori katonái, akik csendben akartak elköszönni szeretett vezérüktől. Gyászbeszédében dr. Kiss Arnold főrabbi a többezres tömeg előtt kiemelte, hogy Bauer tábornok „úgy vigyázott a magyar vérré, mint aki ezért Istennek felelős.”

Bokor Ignác zászlós. 1917 augusztusában a román fronton harcolt. Napokon át éjjel-nappal hullott az ágyú- és puskatűz a soproni honvédekre, és egymást érték a legdühösebb rohamok. Tizenhét rohamot vertek vissza a 18-as honvédek Bokor hősies vezérése alatt. Fegyvertényéért* az Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki.

Grósz Dezső zászlós 1914-ben önkéntesként vonult be a cs. és kir. 39. gyalogezredhez. A fivére, **Grósz Jenő** hadnagy parancsnoksága alatt álló század egyik

szakaszának lett a parancsnoka. A 39-esek ezredese 1915 augusztusában Grósz Jenő hadnagynak az 1. osztályú Ezüst, Dezsőnek az Arany Vitézségi Éremet tűzte a mellére. Ugyanaznap este a csapat rohamra indult, de az erős ellenséges ágyútűz miatt vissza kellett vonulniuk. A visszavonulás során Grósz Jenő századparancsnok elesett. Hajnalban az ellenség támadott. Hogy katonáiba bátorságot öntsön, Grósz Dezső zászlós egész alakot mutatva** vezette a fedezékből a tüzet. A támadást visszaverték, de egy golyó homlokán találta Grósz Dezső zászlóst, aki ugyanazon az éjszakán adta életét a hazájáért, mint a testvére. Grósz Ármin nádudvari lakosnak csak két fia volt. Ez a kettő.

A sort folytathatnánk, de az szétfeszítené ezen írás kereteit. Álljon itt végezetül az elöljáróktól néhány vélemény a zsidó katonákról:

IV. Károly magyar király:

„A zsidóság a fronton is mindig teljesítette a kötelességét. Köszönöm a magunk, és a hadsereg nevében.”

Péter Ferdinánd főherceg nyilatkozata:

„Mondhatom, hogy a zsidó katonák nagyszerűen harcolnak, igazi hősök, bátrak és önfeláldozóak, ez nem csak a városi zsidókra, hanem az egyszerű pajeszos zsidókra is vonatkozik, nagyszerűek, elsőrendű katonák.”

A 19. gyalogezred parancsnoka ezt írta Heller Ferenc hadnagy hősi haláláról a hadnagy szüleinek:

„Sírjánál a Miatyánkot én mondtam, miután rabbi nem volt. Ott siratta a századja a mi drága hős tisztünket, az én vitéz tisztemet. Midőn roham előtt óvatosságra intettem, ezt válaszolta Heller hadnagy: Kapitány úr! Éppen azért, mert zsidó vagyok, megmutatom, hogyan tudjuk mi a hazát védeni!”

Károly főherceg még mint trónörökös:

„A zsidó lakosság igen hazafias. Mi ezt neki sohasem fogjuk elfelejteni.”

...Auschwitz, Sobibor, Majdanek, Treblinka, Stutthof, Dachau, Buchenwald...

Glück Gábor

Források:

Kádár Gábor–Vági Zoltán: Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában. Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek Hozzáférés: 2020. április 28.

Hegedűs Márton (szerk.) 1941. A magyar hadviselt zsidók aranyalbuma. Az 1914–1918-as világháború emlékére. Budapest

<http://www.giborim.hu/zoldm.html> Hozzáférés: 2020. április 28.

<https://zsido.com/rosseb-gyalogezred-legendai/> Hozzáférés: 2020. április 28.

* Fegyveres haditett, nagy küzdelemmel elért jó eredmény.

** A katonát egész testével, „egész alakot mutatva” kiemelkedik a fedezékből.

IRODALMI ARCKÉPCSARNOK 11.

Szép Ernő (1884-1953)

A kommunista ideológusok alighanem róla mintázták a „kispolgári csökevény” ideáltipikus figuráját, hiszen Szép Ernő első látásra alkalmas volt rá, hogy úgynevezett „polgári íróként” kategorizálják: elegáns volt, haját lakkozta, szeme elé olykor monoklit illesztett, és úgy tudott nézni vele, mint egy született örgróf, holott – ha szabad így mondani – éppen az ellenkező irányból és alulról érkezett, mint ahonnan az örgrófok szoktak. Még a cylinder is jól állhatott neki, pedig nincs ember, akit ez a fejfedő ne tenne nevetségessé. Íme, pár külsőség, és máris azt hisszük, hogy előttünk áll egy ember. Pedig dehogyan.

Szép Ernő eredeti zsidó neve ugyanolyan csodálatos volt, mint az írói neve: a dallamosan hangzó, a szépernöi novellahősökhöz méltó, távoli titokzatosságot rejtő Schön Ezékiel néven írták be az anyakönyvbe, de Ezékiel-Ernő csakhamar kivette a tollat az anyakönyvet jegyző írrok kezéből, hogy haladéktalanul ő maga írassa tovább nagyvárosias, urbánus, százelősen szecessziós és polgári módon dekadens életet, amilyenek száz évvel később azt az életet elképzeljük.

Nem szabadna, hogy a külsőségek ejtsék foglyul a tekintetünket, amikor Szép Ernőre nézünk, de nem tehetünk mást, hiszen ha valakinek, hát neki megvan a saját, különös, csak rá jellemző imázsa.

Igazi újságíró-szociológus-írók imázsa ez a századelőről, abból a klasszikus napi robotos, honorért kilincselő, lapzártától premi-erig hajszolt egzisztenciának a fajtájából, amilyenből százszámra szaladgáltak a száz évvel ezelőtti Pesten. Ezékiel-Ernőnkrol nem lehet megmondani, hogy költő-e, vagy drámaíró, vagy inkább novellista, esetleg regényíró, kuplészíró, dalszöveg-gyáros, ő ugyanis voltaképpen: „minden-író”. Igazi firkászéletű, léha, literátus ember, aki két remek újságcikk között odaken egy rossz verset, ám két közepes novella között pihenés-képpen öröközöld kuplét szerez, de utána úgy nekibúsul az életnek, hogy naponta és felváltva ábrándul ki a nőkből és az irodalomból és az emberekből. Van egy különösen rosszul sikerült verse, amelyben különösen jól megragadja a saját jellemrajzát, 1946-ban írta, az a címe, hogy Régi jó világ, olvasás csak ezt a néhány részletet:

Villogott itt a monokli, az előkelő, / Egyiptomi cigarettát szítt a könyvelő // Cylinder volt a polgáron, lakkcipő, zsakett / Gyémánt gyűrű lepte el a kövér kezeket // A cigány ráhúzza este, folyt dárídó, / Pezsgőből itta a pertut gentry meg zsidó // A

nyár csupa lóverseny volt, a tél csupa bál / Meg disznótor, mit a magyar oly kéjjel zabál // És francia zene szállott, a valse lente, s a bleue, / És párisi parfümökben fürdött mind a nő // Konyakunk is francia volt, s az a sok likőr, / És finomabb sajtot adott Brei, mint Pusztadör // És egy Gerbeaud-torta, az a mennyei zamat... / Mindig, mindig meg akartam ölni magamat.

Forrás: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ernoe_Szep_Hungarian_writer_-_One_hundred_Hungarians_book_-_Volume_VIII,_1915_\(10\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ernoe_Szep_Hungarian_writer_-_One_hundred_Hungarians_book_-_Volume_VIII,_1915_(10).jpg)

Igen, ez az igazi szépernöi hang, ez a tragikus, már-már önsajnálta forduló, mégis elegánsan modoros, halk panaszkodás, amely rögtön megriad, ha túl hangos a panasz, mert fél, hogy észreveszik. Félénk és visszahúzódó és elegáns a prózája, igen, mert ha ő nem születhetett örgrófnak, hát a stílusát, a modorát, az írásai tartását főnemességé varázsolta. Kissé nehéz is olykor olvasni, mert túl tömény és túl illatos és nagyon telt. Olyan, mintegy tizenöt éves francia konyak, lassan, kortyonként kell fogyasztani, tűnődve, megállva, emlékezve.

Úgy kell olvasni őt, ahogyan ő olvasott a saját családjá zsidó múltjában: tűnődve, megállva, emlékezve, némi kis büntudattal. Van egy szívfacsaróan szomorú verse arról, hogy az anyukája egyetlen dologra kérte annak idején: hogy a zsidóságát ne hagyja és ne feledje soha. És amikor az asszony sok-sok év múlva zsidó betűkkel ír a fiának egy áldást, akkor Ernő-Ezékiel zokogva észleli, hogy a betűket immár alig tudja kisilabizálni az anyja édes levelében. Pedig

fontos neki a zsidósága, számon tartja, emlékszik rá, még ha ő maga oly távol került vallásgyakorló, szombattartó őseitől, mint ha egyenesen az ürbe lőtték volna ki Huszt-ról.

Már fiatalon is kissé öreges volt, talán a nyugodt, lassú, méltóságos tartása miatt, ez okozhatta a magányát, a pletykát, hogy ő nehezen megközelíthető. Holott éppen ő volt az, aki nehezen közelített: ha módjuk lesz rá, nézzék csak meg azt a színházi darabot, amely róla szól, s amely ezt a szépséges szép címet viseli: *Kérem, én még nem játszottam – Szép Ernő válogatott szerelmei*. Én láttam ezt az előadást, amelyben a zseniális Trill Zsolt alakította Ernő-Ezékielt, s bizony, zseniálisan elénk idézte a szépernösen szépernős Szép Ernőt, akinek őt hinni szeretnénk. Egy kedves, szeretetre méltó, csetlő-botló alak, ma úgy mondanánk, hogy szegény „lúzer”, aki istenáldotta irodalmi tehetséggel született, de kalandozásai során úgy szórja szerteszét irodalmi gyöngyeit, mintha kifogyhatatlan volna az a kincsés zsák, amibe az Örökkévaló a neki szánt irodalmi gyémántokat, finom művű kövecskéket, apró kis ékszereket rejtette. Nem véletlenül találtam ékszerekkel kapcsolatos hasonlatot annak az irodalomnak a jellemzésére, amit ő művelt: hiszen vannak mondatai, amelyek olyan rövidke és súlyosak és gyönyörűek, mint egy ékkövekkel kivert arany karkötő. S egy-egy ríme valamelyik kupléból! Azok meg olyanok, mint az igazgyöngy egy-egy szikrája a fényben! Vannak sorai, amik meg olyan édesek és teltek, mint az aszúbor.

Sosem volt nagy rajongótábora és soha nem is lesz. Ernő-Ezékiel ugyanis csak az irodalmi ingyenceknek való – és abból vannak a legkevesebben!

Kácsor Zsolt

SÓFÁR

a Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata
Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6.
E-mail: sofarsujag@gmail.com
Tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujag.hu
Tördelés, nyomtatás:
Gprint Iroda (4400 Nyíregyháza, Szarvas u. 37/A)

A folyóirat ingyenes!

Számlaszám: OTP 11744003-20331427
Lapalapító és fotók: Tóth-Ábri Péter
Szerkesztő: Kertész Gábor
Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség
IBAN: HU56 1174 4003 2033 1427
SWIFT CODE: OTPVHUHB
A lap MAZSÖK támogatásból valósult meg.

A címlapon olvasható idézetek forrása:
<https://www.szombat.org/politika/3451-elhunyt-mezei-andras>